

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012. Ovaj prevod je realiziran zahvaljujući pomoći Fonda povjerenja Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On ne obavezuje Sud. Ako su vam potrebne dodatne informacije, pogledajte naznaku o autorskim pravima na kraju ovog dokumenta.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

VELIKO VIJEĆE

PREDMET NEJDET ŞAHİN I PERİHAN ŞAHİN protiv TURSKE

(Predstavka broj 13279/05)

PRESUDA

STRASBOURG

20. oktobra 2011. godine

Ova presuda je konačna, ali može biti predmet redakcijskih izmjena.

U predmetu Nejdet Şahin i Perihan Şahin protiv Turske,

Evropski sud za ljudska prava, zasjedajući u Velikom vijeću u sastavu:

Nicolas Bratza, *predsjednik*,

Josep Casadevall,

Nina Vajić,

Dean Spielmann,

Christos Rozakis,

Corneliu Bîrsan,

Anatoly Kovler,

Elisabet Fura,

Ljiljana Mijović,

Egbert Myjer,

David Thór Björgvinsson,

George Nicolaou,

Luis López Guerra,

Nona Tsotsoria,

Ann Power-Forde,

Işıl Karakaş,

Guido Raimondi, *sudije*,

i Michael O'Boyle, *zamjenik sekretara*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost, koje je održano 9. marta i 21. septembra 2011. godine,

donosi sljedeću presudu, koja je usvojena posljednjeg navedenog dana:

POSTUPAK

1. Postupak u ovom predmetu je pokrenut predstavkom (broj 13279/05) koju je Sudu podnijelo dvoje turskih državljana, gosp. Nejdet Şahin i gđa Perihan Şahin (podnosioci predstavke) protiv Republike Turske u skladu sa članom 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Konvencija) 9. aprila 2005. godine.

2. Podnosiocima predstavke, kojima je dodijeljena pravna pomoć, je zastupao gosp. K. Karabulut, odvjetnik iz Ankare. Tursku vladu (Vlada) je zastupao gosp. M. Özmen, njen kozastupnik.

3. Podnosioci predstavke su naveli da su postupci pred domaćim sudovima bili nepravilni zbog proturječnih odluka koje su donijeli ti sudovi (član 6. stav 1. Konvencije).

4. Predstavka je dodijeljena Drugom odjeljenju Suda (pravilo 52. stav 1. Pravila Suda). Dana 27. maja 2010. godine, Vijeće tog odjeljenja, u sastavu: Françoise Tulkens, Ireneu Cabral Barreto, Vladimiro Zagrebelsky, Danute Jočienė, Dragoljub Popović, András Sajó, Işıl Karakaş, sudije i Sally Dollé, sekretarka Odjeljenja, je proglasilo predstavku prihvatljivom, te je

zaključilo, sa šest glasova prema jednom glasu, da član 6. stav 1. Konvencije nije prekršen.

5. Dana 25. augusta 2010. godine, podnosioci predstavke su zahtijevali da se predmet proslijedi Velikom vijeću na osnovu člana 43. Konvencije i pravila 73. Dana 4. oktobra 2010. godine, Odbor Velikog vijeća je prihvatio taj zahtjev.

6. Sastav Velikog vijeća je određen u skladu sa odredbama člana 26. st. 4. i 5. Konvencije i pravilom 24. Budući da Jean-Paul Costa nije mogao učestvovati u drugom vijećanju, Nicolas Bratza ga je zamijenio kao predsjednik Velikog vijeća, a Egbert Myjer, prvi zamjenik, je postao punopravi član (pravilo 11). Corneliu Bîrsan, drugi zamjenik, je zamijenio Kristinu Pardalos koja je bila spriječana da učestvuje u vijećanju.

7. Podnosioci predstavke su dostavili zapažanja o meritumu u pisanoj formi. Vlada nije dostavila zapažanja.

8. Javna rasprava je održana u Palati ljudskih prava u Strasbourgu 9. marta 2011. godine (pravilo 59. stav 3).

Pred Sudom su se pojavili:

– *u ime Vlade:*

Gosp.	M. ÖZMEN,	<i>kozastupnik,</i>
Gosp.	K. ESENER,	
Gosp.	O. ÇIDEM,	
Gosp.	M. K. ERDEM,	
Gosp.	N. YAMALI,	
Gosp.	I. ERTÜZÜN,	
Gđa	F. SÖZEN,	
Gđa	İ. KOCAYIĞIT,	
Gđa	A. ÖZDEMİR,	<i>savjetnici.</i>

– *u ime podnosilaca predstavke:*

Gosp.	K. KARABULUT,	<i>branitelj,</i>
Gđa	M. TUNCEL,	<i>asistentica.</i>

Sud je saslušao izjave gosp. Karabuluta i gosp. Özmena.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

9. Podnosioci predstavke su rođeni 1949. godine i 1950. godine, te žive u Ankari.

10. Njihov sin, vojni pilot, je preminuo u avionskoj nesreći koja se desila u blizini sela Malatya (Akçadağ / Güzyurdu) 16. maja 2001. godine dok je prevozio trupe iz Diyarbakıra u Ankaru. Trideset tri druga vojna lica su poginula u istoj nesreći, od kojih su petorica članovi posade.

11. Dana 10. maja 2002. godine, podnosioci predstavke su, putem svog odvjetnika, podnijeli zahtjev za penziju Generalnoj direkciji turskog penzionog fonda u skladu sa članom 21. Zakona broj 3713 koji se odnosi na borbu protiv terorizma (Zakon broj 3713).

12. U dopisu od 23. maja 2002. godine, Generalna direkcija turskog penzionog fonda je istakla da je podnosiocima predstavke dodijeljena, *inter alia*, mjesečna ratna vojna invalidska penzija na osnovu člana 64. Zakona broj 5434, te paušalni iznos koji je jednak sumi trideset plata najvišeg državnog službenika. Ona je dalje istakla da smrt njihovog sina nije bila uzrokovana terorističkim aktom u smislu Zakona broj 3713, nego činjenicom da se njegov avion srušio iz nepoznatog razloga. To je bio razlog zbog kojeg nije bilo moguće povećati mjesečnu invalidsku penziju do iznosa mjesečne plate koja se isplaćuje ekvivalentnim aktivnim vojnim licima.

13. Dana 15. jula 2002. godine, podnosioci predstavke su, putem svog odvjetnika, uložili žalbu protiv te odluke Upravnom sudu u Ankari. Oni su prije svega istakli da je njihov sin poginuo dok je transportirao trupe angažovane u borbi protiv terorizma iz sjevernog Iraka tako da se treba smatrati da se njegova smrt desila u kontekstu borbe protiv terorizma.

14. Dana 1. aprila 2003. godine, 4. vijeće Upravnog suda u Ankari je odbacilo njihovu žalbu budući da je smatralo da ne potpada pod opseg njegove nadležnosti, nego nadležnosti Vrhovnog vojnog upravnog suda. Pozivajući se na presudu Suda za rješavanja sukoba nadležnosti od 14. maja 2001. godine (E.2000/77, K.2001/22), 4. vijeće Upravnog suda u Ankari je istaklo:

“(…) da bi se odredilo da li se upravni akt “odnosi na vojnu službu” i odlučilo koji sud ima jurisdikciju, mora se ispitati predmet akta. Ako je akt donesen u vezi sa vojnim zahtjevima, procedurom i praksom, mora se smatrati da se odnosi na vojnu službu (…). Okolnost da li je ili nije akt prvobitno usvojila vlast koja nije vojna nije relevantna - Vrhovni vojni upravni sud je sud koji je odgovoran za ispitivanje postupka koji je [pokrenuo] neki pripadnik vojnih snaga. Ovaj predmet se odnosi na zahtjev za mjesečnu penziju koji su podnijeli podnosioci zahtjeva na osnovu Zakona broj 3713 (…). Da bi se odredilo da li zahtjev potpada pod opseg tog zakona, potrebno je uzeti u obzir (...) cilj vojne službe, specifičnost lokacije vojne misije te vojnu

sposobnost kako bi se dokazalo da je sporni akt u funkciji vojnih potreba, procedure i prakse.

U tom slučaju, (...) ispitivanje i rješavanje spora je obuhvaćeno opsegom nadležnosti Vrhovnog vojnog upravnog suda.

Uostalom, odluka Suda za sporove nadležnosti broj E: 2000/77, K: 2001/22, koja je objavljena u Službenim novinama (...) od 18. juna 2001. godine, sadrži obrazloženje u tom smislu.”

15. Dana 3. juna 2003. godine, podnosioci predstavke su dostavili predmet Vrhovnom vojnom upravnom sudu. U svom zahtjevu, oni su se pozvali na odluku koju je usvojilo 10. vijeće Upravnog suda u Ankari, (E.2002/1059, K.2003/27) od 22. januara 2003. godine, smatrajući da se radi o sličnom predmetu (vidi, stav 26. dole).

16. Dana 10. juna 2004. godine, Vrhovni vojni upravni sud je odbacio njihov zahtjev. On je, prije svega, istakao da je podnosiocima predstavke dodijeljena mjesečna ratna vojna invalidska penzija te paušalni iznos koji je jednak sumi trideset plata najvišeg državnog službenika, koja je izračunata na osnovu dodatnog člana 78. Zakona broj 5434 i revalorizirana prema Zakonu broj 4567. Sud je potom istakao da je nadležna vlast odbacila njihov zahtjev za povećanje mjesečne penzije do iznosa mjesečne plate koja se isplaćuje ekvivalentnim aktivnim vojnim licima. On je naznačio da je korištenje prava priznatih na osnovu člana 21. Zakona broj 3713 ograničeno na predmete koji se odnose na državne službenike koji su bili direktno ranjeni, ostali invalidi ili su ubijeni usljed terorističkih djela. On je smatrao da sama činjenica da je žrtva obavljala poslove koji se odnose na borbu protiv terorizma nije dovoljna. Budući da preminuli nije bio žrtva terorističkog akta, osporeni upravni akt nije nezakonit.

17. Jedan od sudija je izrazio mišljenje o neslaganju u kojem je kritizirao takvo restriktivno tumačenje Zakona broj 3713. Ističući da nije sporno da je sin podnosioca predstavke poginuo u avionskoj nesreći koja se desila dok je kopilotirao avionom prevozeći trupe koje su se vraćale nakon antiterorističke operacije, on je smatrao da je suština spora pitanje da li smrt potpada pod opseg člana 21. Zakona broj 3713. Prema njegovom mišljenju, imajući u vidu misiju preminule osobe, ta odredba je svakako primjenjiva na okolnosti predmeta.

18. Dana 6. jula 2004. godine, podnosioci predstavke su podnijeli žalbu protiv presude Vrhovnog vojnog upravnog suda. U svom podnesku, odvjetnik podnosioca predstavke je objasnio da je, u svom podnesku od 11. juna 2004. godine i na raspravi pred Vrhovnim vojnim upravnim sudom isti dan, predočio četiri odluke koje su usvojili redovni upravni sudovi, tj. 6, 10, i 11. vijeće Upravnog suda u Ankari, u vezi sa zahtjevima, koji su slični zahtjevu podnosioca predstavke, koje su podnijele porodice vojnih lica koja su poginula u istoj nesreći kao i njihov sin; sudovi su u tim odlukama presudili u korist podnosioca zahtjeva. On se žalio da se Vrhovni vojni

upravni sud nije pozvao na te predmete, te je istakao da je usvojeno rješenje suprotno ustavnim principima jednakosti pred zakonom i dosljedne primjene zakona.

19. Presudom od 30. septembra 2004. godine, Vrhovni vojni upravni sud je odbio žalbu podnosioca predstavke kao neosnovanu, te je zaključio da je osporena presuda u suglasnosti sa zakonom i predviđenom procedurom. Presuda je dostavljena odvjetniku podnosioca predstavke. Na poštanskom pečatu na koverti u kojoj je dostavljena presuda je bio naznačen datum 11. oktobra 2004. godine.

II RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Kratka prezentacija sudskog sistema Turske

20. Turski sudski sistem je podijeljen u tri kategorije: redovni sudovi, koji uključuju građanske i krivične sudove; upravni sudovi i vojni sudovi. Te tri kategorije su podijeljene u tri potkategorije prema predmetu spora. Na vrhu svake od te tri grane se nalazi vrhovni sud: Kasacioni sud za sudove općeg prava, Vrhovni upravni sud za upravne sudove i Vojni kasacioni sud i Vrhovni vojni upravni sud za vojna pitanja.

21. Prema odredbama člana 157. Ustava, Vrhovni vojni upravni sud je prvostepena i konačna pravosudna instanca koja ispituje sporove koji proizilaze iz upravnih odluka i akata, koji se odnose na vojna lica ili vojnu službu, čak kada njih donose vlasti koje nisu vojne. Međutim, kada se spor odnosi na obaveznu vojnu službu, zainteresirano lice ne mora biti vojno lice.

22. Specijalni sud, nazvan Sud za rješavanje sukoba nadležnosti ima nadležnost da rješava sporove između sudova općeg prava, upravnih i vojnih sudova u pogledu njihove nadležnosti i odluka (član 158. Ustava).

B. Relevantno domaće pravo

23. Član 21. Zakona broj 3713¹ od 12. aprila 1991. godine (Zakon o borbi protiv terorizma) glasi:

“Odredbe Zakona broj 2330 koje se odnose na novčanu naknadu i prava na mjesečnu penziju se primjenjuju na javne uposlenike koji su ranjeni ili su ostali invalidi, ili su poginuli ili ubijeni usljed terorističkog akta prilikom obavljanja svojih dužnosti, unutar ili izvan teritorije zemlje, ili, ako nisu više aktivna lica, zbog svojih [nekadašnjih] dužnosti (...)”

1. Onako kako je izmijenjen Zakonom broj 5532 od 18. jula 2006. godine, u kojem je termin “državni službenici”, u prvom stavu, zamijenjen terminom “javni uposlenici”.

24. Relevantne odredbe Zakona broj 2247 od 12. juna 1979. godine (koji je stupio na snagu 22. juna 1979. godine), koji se odnosi na osnivanje i djelovanje Suda za rješavanje sukoba nadležnosti, glasi:

Član 10.

“Spor sukoba nadležnosti se pokreće kada glavni državni pravobranitelj zahtijeva od Suda za rješavanje sukoba nadležnosti da ispita pitanje nadležnosti nakon odbacivanja prigovora o nenadležnosti u sporu pred redovnim, upravnim ili vojnim sudom (...).”

Član 17.

“Pozitivan sukob nadležnosti postoji kada su predmeti sa istim strankama, predmetom i razlogom za pokretanje postupka upućeni dva različita tipa suda – redovnom, upravnom ili vojnom – a i jedan i drugi sud usvoji odluku u kojoj smatra da je on taj koji je nadležan da riješi predmet.”

Član 24.

“Spor u vezi sa kolizijom presuda postoji kada je ostvarivanje nekog prava nemoguće zbog nepodudarnosti između konačnih odluka koje su usvojila najmanje dva suda navedena u članu 1, pod uvjetom da se te odluke odnose na isti predmet i isti razlog za pokretanje postupka – a ne na pitanje nadležnosti – i da je najmanje jedna od stranaka [u predmetu] ista (...).”

Član 28.

“Sud za rješavanje sukoba nadležnosti odmah saopćava zaključke do kojih je došao u svojim odlukama relevantnim državnim pravobraniteljima, sudu koji mu se obratio s ciljem rješavanja sukoba nadležnosti, sudu ili sudovima koji čekaju njegovu odluku i osobama ili organima koji su zahtijevali rješavanje sukoba. Odnosni sudovi i odnosne vlasti, organi i osobe se moraju povinovati odlukama Suda za rješavanje sukoba nadležnosti te ih primijeniti bez odlaganja.”

Član 29.

“Odluke odjeljenja i suda u plenumu su konačne. Principijelne odluke i odluke odjeljenja koje predsjednik smatra relevantnim se objavljuju u Službenom glasniku.”

Član 30.

“Proturječnost između odluka odjeljenja Suda za rješavanje sukoba nadležnosti se rješava principijelnim odlukama koje donosi sud u plenumu (...). Principijelne odluke koje se odnose na pitanje nadležnosti su obavezujuće za Sud za rješavanje sukoba nadležnosti i sve pravosudne organe; principijelne odluke u meritumu koje se donose u predmetima u vezi sa proturječnim presudama su obavezujuće samo za Sud za rješavanje sukoba nadležnosti.”

C. Relevantno domaće pravo i praksa

1. Presude redovnih upravnih sudova i Vrhovnog vojnog upravnog suda

25. Osim postupka koji su pokrenuli podnosioci predstavke, sedamnaest postupaka su pokrenule porodice žrtava avionske nesreće koja se desila 16. maja 2001. godine pred domaćim upravnim sudovima na osnovu Zakona broj 3713 nakon što je turski penzioni fond odbio njihove zahtjeve.

Upravni sud u Ankari je razmotrio žalbe u četrnaest predmeta, od kojih su se četiri odnosila na bliske srodnike članova avionske posade, u kojima je presudio u korist porodica žrtava. Dana 19. juna 2002. godine (odluka E.2002/87, K.2002/870), 22. januara 2003 (odluka E.2002/1059, K.2003/27), 31. marta 2003 (odluka E.2003/148, K.2003/522) i 26. juna 2003 (odluke E.2002/100, K.2003/1073 i E.2002/101, K.2003/1053), 19. oktobra 2004 (odluke E.2004/3051, K.2004/1535 i E.2004/3055, K.2004/1536), 6. i 14. oktobra 2005 (odluke E.2005/1973, K.2005/1424 i E.2005/1743, K.2005/1011), 8. i 29. marta 2006 (odluke E.2006/653, K.2006/594 i E.2006/678, K.2006/551), 27. septembra 2007 (E.2007/764, K.2007/1849) i 29. i 30. januara 2008 (E.2008/82, K.2008/184 i E.2007/1491, K.2008/135), različita vijeća Upravnog suda u Ankari (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10. i 11. vijeće) su donijela presude u kojima su priznala da okolnosti avionske nesreće potpadaju pod opseg Zakona broj 3713.

26. Naime, 22. januara 2003. godine (odluka E.2002/1059, K.2003/27), po žalbi u kojoj se zahtijevalo poništenje odluke penzionog fonda kojom je odbijen zahtjev za dodjeljivanje dodatne penzije predviđene Zakonom broj 3713, koji su podnijeli roditelji preminulog pilota, 10. vijeće Upravnog suda u Ankari je donijelo presudu koja sadrži sljedeće stavove:

“(...) Nakon ispitivanja spisa [proizilazi] da je (...) sin podnosilaca zahtjeva bio pilot aviona (...), čiji je posao bio da preveze specijalne trupe u misiji protiv separatističke terorističke organizacije PKK, zajedno sa njihovim oružjem i opremom, u operacionu zonu i da vrati trupe koje napuštaju tu zonu do njihovih jedinica (...). On je poginuo 16. maja 2001. godine, kada se njegov avion srušio za vrijeme te misije. Nakon nesreće, podnosiocima zahtjeva je dodijeljena mjesečna ratna vojna invalidska penzija na osnovu člana 64. Zakona broj 5434 (...). Smatrajući da smrt njihovog sina potpada pod opseg Zakona broj 3713, oni su podnijeli zahtjev za mjesečnu penziju na osnovu tog zakona (...). Oni su pokrenuli ovaj postupak nakon što su vlasti odbacile njihov zahtjev (...).

Iz ispitivanja (...) navedenih pravnih odredbi i spisa proizilazi da je sin podnosilaca zahtjeva poginuo 16. maja 2001. godine kada se srušio avion u kojem je on vraćao trupe iz antiterorističke misije. Predmetna misija ja jasno činila dio borbe protiv terorizma (...) te, prema tome, osporeni upravni akt mora biti poništen (...).”

27. Svaki put kad mu je uložena žalba protiv navedenih presuda Upravnog suda u Ankari, Vrhovni upravni sud je potvrdio stajalište

prvostepenog suda (odluke E.2002/4268, K.2005/333; E.2003/1775, K.2005/5476; E.2003/3110, K.2006/843; E.2003/3860, K.2004/4655; E.2003/3856, K.2004/4656; E.2005/2298, K.2007/8147; E.2005/1399, K.2007/6047; E.2006/1352, K.2009/7096; E.2006/1802, K.2009/7096; E.2007/2275, K.2009/8317; E.2006/9775, K.2009/7138; E.2008/715, K.2010/3868; E.2008/7839, K.2010/3870).

28. Dana 28. marta 2003. godine, pozivajući se na odluku Suda za rješavanje sukoba nadležnosti od 14. maja 2001. godine (E.2000/77, K.2001/22 – vidi, stav 31. dole), 5. vijeće Upravnog suda u Ankari je smatralo da nije nadležno da razmotri žalbu koju je uložila porodica jednog narednika koji je poginuo u istoj avionskoj nesreći u kojoj je zahtijevala poništenje odluke penzionog fonda kojom je odbačen njen zahtjev za mjesečnu penziju na osnovu Zakona broj 3713 (odluka E.2002/754, K.2003/346). Predmet je prosljeđen Vrhovnom vojnom upravnom sudu koji je, presudom od 13. maja 2004. godine, odbio žalbu jer je smatrao da preminuli nije bio žrtva terorizma (odluka E.2003/14, K.2004/754). Nakon toga, dana 30. septembra 2004. godine, on je odbio žalbu protiv te presude (odluka E.2004/1199, K.2004/1480).

29. Dana 2. oktobra 2009. godine, udovica navedenog preminulog je podnijela drugi zahtjev penzionom fondu za mjesečnu penziju na osnovu Zakona broj 3713 u svoje ime i u ime svog sina. Zahtjev je odbačen, a žalba uložena 5. vijeću Upravnog suda u Ankari je odbačena 11. marta 2010. godine zbog nenadležnosti (E.2009/1631, K.2001/343)¹. U svom obrazloženju, 5. vijeće se pozvalo na presudu Suda za rješavanje sukoba nadležnosti od 11. decembra 2006. godine (E.2006/246, K.2006/236 – vidi, stav 32. dole).

2. Presude Suda za rješavanje sukoba nadležnosti

30. Dana 22. februara 1999. godine, po zahtjevu za rješavanje proturječnosti između rješenja koja su usvojili redovni upravni sudovi i Vrhovni vojni upravni sud, koji su došli do različitih zaključaka o sličnim činjeničnim i pravnim pitanjima, Sud za rješavanje sukoba nadležnosti je usvojio odluku (E.1998/75, K.1999/4) sa sljedećim obrazloženjem:

“Prvi stav člana 24. Zakona broj 2247 o osnivanju i djelovanju Suda za rješavanje sukoba nadležnosti, onako kako je izmijenjen Zakonom broj 2592, propisuje: “Spor u vezi sa kolizijom presuda postoji kada je ostvarivanje nekog prava nemoguće zbog nepodudarnosti između konačnih odluka koje su usvojila najmanje dva suda navedena u članu 1, pod uvjetom da se te odluke odnose na isti predmet i isti razlog za pokretanje postupka – a ne na pitanje nadležnosti – i da je najmanje jedna od stranaka [u predmetu] ista (...).

Na osnovu te odredbe, da bi postojao spor u vezi sa kolizijom presuda, svi sljedeći uvjeti moraju biti ispunjeni kumulativno: (a) odluke koje uzrokuju spor moraju

1. Postupak je još uvijek u toku.

usvojiti najmanje dva [različita] suda među redovnim, vojnim ili upravnim sudovima; (b) predmet, razlog za pokretanje postupka i najmanje jedna od stranka moraju biti isti; (c) obje odluke moraju biti konačne; (d) u odlukama se moralo odlučiti o meritumu predmeta; i (e) ostvarivanje prava mora biti onemogućeno zbog nepodudaranja odluka.

Ispitivanje odluka za koje se navodi da su u proturječne pokazuje da se radi o presudama koje su donijeli redovni upravni sudovi i vojni upravni sud, u kojima su, objektivno, predmet i razlog za pokretanje spora, koji su zasnovani na različitim materijalnim činjenicama, identični, i da je najmanje jedna od stranaka (tužena upravna vlast) ista; predmetne presude su postale konačne nakon iscrpljivanja žalbenog postupka, a u obje presude je odlučeno o meritumu predmeta. Imajući u vidu navedeno, utvrđeno je da su prva četiri uvjeta, koja se iziskuju na osnovu člana 24. da bi postojao spor zbog kolizije presuda, ispunjena.

U vezi sa pitanjem da li je u ovom predmetu kriterij u vezi sa onemogućavanjem ostvarivanja prava ispunjen (...), član 24. omogućava Sudu za rješavanje sukoba nadležnosti, u situacijama u kojima je nemoguće da neka osoba osigura realiziranje prava zbog proturječnih presuda koje su donijela dva različita suda, da riješi to pitanje (...).

(...) presuda upravnog suda kojom se poništava ranija odluka nema dejstva na presudu Vrhovnog vojnog upravnog suda kojom se odbija zahtjev; tužena upravna vlast, koja je morala poništiti mjeru u svjetlu presude upravnog suda u korist H. i F.G., nema obavezu da izvrši tu presudu u pogledu N.T., kao trećeg lica u postupku. Budući da je tužba koju je podnio N.T. odbijena, ne može se smatrati da N.T. ima pravo koje je priznato sudskom odlukom.

(...) podnositeljica zahtjeva ne može tvrditi da ima pravo priznato sudskom odlukom tako da njen zahtjev mora biti odbijen u skladu sa članom 24. Zakona broj 2247 jer uvjet koji se odnosi na "nemogućnost izvršenja presude", koji se iziskuje kako bi postojala nepodudarnost presuda, nije ispunjen."

31. Dana 14. maja 2001. godine, Sud za rješavanje sukoba nadležnosti je usvojio odluku (E.2000/77, K.2001/22), čiji relevantni dijelovi glase:

"(...) Rezime: Zahtjev za poništenje odluke penzionog fonda (...) kojom se odbacuje zahtjev za invalidsku penziju (...), koji je podnijela osoba koja je medicinskim nalazom proglašena nesposobnom za vojnu službu, a koja je smatrala da je njen zdravstveni problem uzrokovan vojnom službom, je pitanje za čije rješavanje je nadležan Vrhovni vojni upravni sud.

(...)

Meritum: Prema članu 157. Ustava, Vrhovni vojni upravni sud, iako osnovan od strane vlasti koje nisu vojne, je prvostepena i konačna pravosudna instanca nadležna za sudsku kontrolu sporova koji proizilaze iz upravnih akata ili postupaka koji se odnose na vojnu službu i na vojno osoblje. Međutim, u pogledu sporova koji proizilaze iz vojnih obaveza je ustanovljeno da nije potrebno utvrđivati da li je određena osoba bila član vojnog osoblja. (...) Da bi Vrhovni vojni upravni sud mogao ispitati predmet, osporeni upravni akt se mora odnositi na "pripadnika oružanih snaga" i biti "u vezi sa vojnom službom." (...)

Da bi se odredilo da li je upravni akt u “vezi sa vojnom službom” i odlučilo koji sud ima jurisdikciju, predmet akta mora biti ispitan. Ako je akt usvojen u skladu sa vojnom tradicijom, principima i praksom, mora se smatrati da je on u vezi sa vojnom službom (...). Preciznije rečeno, upravni akti koji se odnose na vojnu službu su akti koji se odnose na sposobnosti (...) vojnog osoblja, njihov stav i ponašanje, njihovu vojnu karijeru, njihova prava i obaveze kao pripadnika vojske, cilj vojne službe i specifičnost lokacija gdje obavljaju svoju funkciju. Čak i ako je akt usvojila vlast koja nije vojna, to ne prouzrokuje nikakve posljedice – Vrhovni vojni upravni sud je sud koji je odgovoran za ispitivanje tužbe koju je [podnio] pripadnik oružanih snaga koji je lišen neke povlastice.

(...) kada se upravni akt odnosi na pripadnika vojske i u vezi je sa vojnom službom, na Vrhovnom vojnom upravnom sudu je da ispita i riješi spor.”

32. Dana 11. decembra 2006. godine, Sud za rješavanje sukoba nadležnosti je usvojio odluku (E.2006/246, K.2006/236) u kojoj je odredio koji sud ima nadležnost da riješi sporove koji se odnose na novačnu naknadu na osnovu Zakona broj 3713. Relevantni stavovi glase:

“Činjenice: Sin podnosioca zahtjeva (...) je poginuo u nesreći u Malatya-Akçadağ-Güzürdu 16. maja 2001. godine, kada se srušio avion za prevoz trupa koji je letio iz Diyarbakira prema Ankari nakon misije u regiji koja je bila u vanrednom stanju (...).

U postupku kojeg su pokrenuli podnosioci zahtjeva nakon što je penzioni fund odbio da im dodijeli penziju uprkos njihovoj tvrdnji da se smrt desila u toku zadatka koji potpadaju pod opseg Zakona broj 2330 i Zakona broj 3713, 3. vijeće Upravnog suda u Ankari je odbilo zahtjev odlukom od 27. juna 2002. godine (E. 2001/1616, K. 2002/1095), smatrajući da ono što se desilo nije bilo rezultat terorističkog akta. Po njihovoj žalbi, 11. odjeljenje Vrhovnog upravnog suda, presudom od 30. januara 2003. godine (E: 2002/3971, K: 2003/495), je poništilo odluku nižestepenog suda, smatrajući da je sud trebao priznati da podnosioci zahtjeva imaju prava na osnovu Zakona broj 2330 i Zakona broj 3713 jer je smrt njihovog sina rezultat terorističkog akta. Predmet je vraćen nižestepenom sudu, koji je ustrajao u svojoj odluci, nakon čega su upravna odjeljenja Vrhovnog upravnog suda, zasjedajući u plenarnom sazivu, potvrdila odluku 11. odjeljenja Vrhovnog upravnog suda, presudom od 1.4.2004. godine (E: 2003/774, K: 2004/409) i ponovo poništila odluku nižestepenog suda (...).

Premda su se tužitelji obratili (...) tuženoj upravnoj vlasti tražeći novčanu naknadu, nakon što je Vrhovni upravni sud, u plenarnom sazivu, potvrdio da je smrt njihovog sina obuhvaćena Zakonom broj 2330 i Zakonom broj 3713, oni nisu primili nikakav odgovor.

(...) dana 25. jula 2005. godine, zainteresirane stranke su se obratile redovnim upravnim sudovima zahtijevajući poništenje implicitne odluke o odbacivanju (...). Tužena upravna vlast je uložila prigovor nenadležnosti, navodeći da Vrhovni vojni upravni sud ima jurisdikciju (...). Odlukom od 2. marta 2006. godine, Upravni sud u Ankari je odbio prigovor te se proglasio nadležnim. (...) Tužena upravna vlast je podnijela zahtjev za rješavanje sukoba nadležnosti (...).

Glavni državni pravobranitelj pri Vrhovnom vojnom upravnom sudu (...) smatra da spor (...) potpada pod opseg nadležnosti Vrhovnog vojnog upravnog suda i da odluka 4. vijeća Upravnog suda u Ankari koja se odnosi na nadležnost treba biti poništena

(...). Glavni državni pravobranitelj pri Vrhovnom upravnom sudu (...) tvrdi da spor (...) potpada pod opseg nadležnosti redovnih upravnih sudova (...).

(...) [u pogledu], kada je ispitivala pitanje da li se smrt sina podnosioca zahtjeva, kao vojnika, desila jer bio žrtva terorističkih akata u smislu Zakona broj 3713 ili u toku dužnosti predviđene Zakonom broj 2330, ili kao rezultat takvih dužnosti, ili kao ovom predmetu (...) pri kontroli mjere [odbacivanja], komisija za novčanu naknadu je uzela u obzir vojne sposobnosti vojnika (...), njegovo ponašanje (...), njegovu vojnu karijeru, njegova prava i dužnosti kao vojnika, cilj vojne službe, specifičnosti lokacija vojnih misija, i vojne propise i tradicije; i [u pogledu] ovog predmeta, da uvjet, da upravni akt bude u vezi sa vojnom službom, bude ispunjen, Vrhovni vojni upravni sud ima nadležnost da razmatra predmet koji čini predmet spora (...)."

III KOMPARATIVNO PRAVO

33. Neke evropske zemlje imaju samo jedan vrhovni sud. Takav je slučaj naročito sa zemljama gdje postoji *common law*, kao što su Kipar, Irska i Ujedinjeno Kraljevstvo, ali i Albanija, Azerbejdžan, Hrvatska, Danska, Estonija, Gruzija, Mađarska, Island, Latvija, Moldavija, Norveška, Rumunija, San Marino, Srbija, Slovačka, Švicarska. Ostale zemlje, kao što su Njemačka, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Finska, Francuska, Italija, Litvanija, Luksemburg, "Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija", Monako, Nizozemska, Poljska, Portugal, Češka Republika, Švedska i Ukrajina, imaju dva ili više vrhovnih sudova.

34. Zakon u velikom broju tih zemalja ne predviđa nikakvo sredstvo za rješavanje mogućih proturječnosti sudske prakse vrhovnih sudova, nego samo sredstva za rješavanje mogućih sukoba nadležnosti. Organ zadužen za rješavanje takvih sukoba može biti sud ili odjeljenje suda kojem je posebno dodijeljena ta ovlast (Francuska, Luksemburg, Litvanija, Češka Republika). U Italiji, zakon dodjeljuje tu ovlast Kasacionom sudu, u Austriji i Andori Ustavnom sudu, a u Monaku Vrhovnom sudu. U Poljskoj ne postoji sudski organ koji je odgovoran za rješavanje sukoba nadležnosti. Konačno, samo mali broj zemalja ima sudove koji su zaduženi za rješavanje proturječne sudske prakse vrhovnih sudova (Njemačka, Ukrajina i Grčka). Zakonodavstvo u Bugarskoj predviđa *a posteriori* sredstva za rješavanje proturječnosti.

PRAVO

I NAVODNO KRŠENJE ČLANA 6. STAV 1. KONVENCIJE

35. Podnocioci predstavke su naveli da je postupak pred domaćim sudovima bio nepravilan i da je mogućnost da ista činjenica može dovesti

do različite pravne ocjene od jednog suda do drugog u suprotnosti sa principima jednakosti pred zakonom i dosljedne primjene zakona. Oni su istakli da su porodice žrtava koje su poginule u istoj avionskoj nesreći kao i njihov sin podnijele zahtjeve koji su slični njihovom zahtjevu i da su dobile spor pred redovnim upravnim sudovima.

36. Podnosioci zahtjeva su se pozvali na član 6. stav 1. Konvencije, čiji relevantni dijelovi glase:

“Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza (...), svako ima pravo na pravično (...) raspravu (...).”

37. Sud ističe da su podnosioci predstavke istakli sporedno pitanje u svom formularu za predstavku, žaleći se da turske vlasti nisu pokrenule nikakav postupak protiv proizvođača aviona koji se srušio. Budući da taj žalbeni navod nije ponovo predložen pred Velikim vijećem, Veliko vijeće potvrđuje generalno stajalište koje je usvojilo Vijeće (presuda Vijeća, stav 62) te smatra da nema potrebe da to pitanje ispituje odvojeno.

A. Presuda Vijeća

38. Vijeće je smatralo da njegov zadatak nije da upoređuje različite odluke domaćih sudova, čak i ako su donesene u očigledno sličnim postupcima; ono mora poštovati neovisnost tih sudova. Imajući u vidu stanovište koje je zauzeo Sud za rješavanje sukoba nadležnosti, koji je potvrdio nadležnost Vrhovnog vojnog upravnog suda, Vijeće je dalje smatralo da podnosioci predstavke ne mogu tvrditi da im je uskraćena pravda zbog toga što je taj sud ispitivao njihov predmet ili zbog zaključka do kojeg je on došao. Dakle, Vijeće je zaključilo da, imajući u vidu okolnosti predmeta, član 6. stav 1. Konvencije (presuda Vijeća, st. 54-61) nije prekršen.

B. Argumenti stranaka

1. Podnosioci predstavke

39. Prema podnosiocima predstavke, nema sumnje da su slični predmeti upućeni Upravnom sudu u Ankari, Vrhovnom upravnom sudu i Vrhovnom vojnom upravnom sudu. Imajući to u vidu, odluka Vrhovnog vojnog upravnog suda da se ne usvoji njihov zahtjev na osnovu Zakona broj 3713 je dovela do proturječne odluke jer je suprotna tumačenju Upravnog suda u Ankari i Vrhovnog upravnog suda.

40. Podnosioci predstavke su dalje istakli da je Vrhovni vojni upravni sud ignorirao presude koje su donijeli redovni upravni sudovi u sličnim predmetima – iako mu je skrenuta pažnja na njih – i da je to dovelo do

kršenja principa jednakosti iz člana 10. Ustava Turske. Osim toga, podnosioci predstavke su istakli da različito tumačenje dva vrhovna suda u istoj zemlji ne bi trebalo imati dejstvo lišavanja građana njihovih prava. U tom smislu, oni su ponovo istakli argument da je različito tumačenje redovnih upravnih sudova i vojnog upravnog suda nepovratno dovelo do kršenja principa dosljedne primjene zakona.

41. Oni su dalje istakli da je to proturječno tumačenje također ugrozilo princip pravne sigurnosti, te opće pravne principe. U tom pogledu, podnosioci predstavke su osporili zaključke Vijeća koje je, izražavajući svoje žaljenje zbog različitih tumačenja istih pravnih odredbi, zaključilo da ta okolnost nije dovoljna da bi princip pravne sigurnosti bio ugrožen.

42. Konačno, podnosioci predstavke su osporili odluku 4. vijeća Upravnog suda u Ankari, prema kojoj ono nije imalo nadležnost da razmatra njihov predmet, dok su se ostala vijeća tog suda proglasila nadležnim. U vezi sa tim, oni su osporili stajalište Vijeća koje nije izvuklo nikakav zaključak iz te činjenice u pogledu člana 6. Konvencije.

2. Vlada

43. Vlada je istakla da, imajući u vidu princip neovisnosti sudova, odluke jednog suda nemaju obavezujuće dejstvo za druge sudove koji pripadaju istom ili različitom području nadležnosti. Samo su odluke vrhovnih sudova obavezujuće za hijerarhijski nižestepene sudove istog područja nadležnosti. Prema tome, različite odluke redovnih upravnih sudova nemaju obavezujuće dejstvo na druge upravne sudove, a ni, transferzalno, na Vrhovni vojni upravni sud.

44. Vlada je dalje potvrdila da se ne može reći da je odluka 4. vijeća Upravnog suda u Ankari, prema kojoj ono nije imalo nadležnost da razmatra predmet podnosioca predstavke, bila proizvoljna. Odluka je bila usvojena u skladu sa kriterijima naznačenim u presudi Suda za rješavanje sukoba nadležnosti od 14. maja 2001. godine, na koju se ono pozvalo i koje je uzelo u obzir vezu sa vojnom službom da bi ustanovilo nadležnost Vrhovnog vojnog upravnog suda. Isto tako, Vlada je istakla da se ne može reći ni da je odluka Vrhovnog vojnog upravnog suda bila proizvoljna budući da je bila u skladu sa odredbama člana 21. Zakona broj 3713: uzrok avionske nesreće nije bio teroristički napad.

45. Vlada je istakla da se, u svjetlu pravnih odredbi koje se odnose na Zakon o Sudu za rješavanje sukoba nadležnosti, činjenice ovog predmeta ne odnose na sukob nadležnosti, ni na proturječne odluke. Ona je naznačila da ne postoji dvosmislenost ili nesigurnost u vezi sa pitanjem koji sud je bio nadležan da presudi predmet podnosioca predstavke i da je domaće pravo sasvim jasno u vezi sa tim pitanjem. Član 157. Ustava (vidi, stav 21. gore) propisuje da je Vrhovni vojni upravni sud pravosudni organ koji ispituje sporove koji se odnose na vojna lica ili vojnu službu, a ta odredba Ustava je prenesena u član 20. Zakona o Vrhovnom vojnom upravnom sudu. U

presudama od 14. maja 2001. godine i 11. decembra 2006. godine (vidi, st. 31. i 32. gore), Sud za rješavanje sukoba nadležnosti je također potvrdio to stajalište. Prema tome, pravo podnosioca predstavke na pristup sudu nije bilo ograničeno bilo kakvom dvosmislenošću ili nesigurnošću.

46. Vlada je dalje istakla da ne postoji pitanje proturječnih tumačenja zakona u ovom predmetu. Pozivajući se na član 24. Zakona o Sudu za rješavanje sukoba nadležnosti (vidi, stav 24. gore) i na presudu Suda za rješavanje sukoba nadležnosti od 22. februara 1999. godine (vidi, stav 30. gore), ona je istakla da do rješavanja proturječnih odluka sudova različitih jurisdikcija dolazi samo u izuzetnim situacijama, kada ostvarivanje nekog prava utvrđenog sudskom odlukom postane nemoguće. Prekoračenje granica te izuzetne okolnosti bi dovelo do nezakonitog miješanja u neovisnost sudova različitih jurisdikcija, u okviru kojih svaki ima sopstveni kontrolni mehanizam za rješavanje proturječnosti presuda. U vezi s tim, Vlada se pozvala na predmet *Karakaya protiv Turske* ((odluka), broj 30100/06, od 25. januara 2011).

47. Vlada je prihvatila da postoje različita tumačenja sudova koji pripadaju različitim područjima nadležnosti, ali je istakla da je nadležni sud taj koji je donio odluku protiv podnosioca predstavke. Konfiguracija turskih sudova različitih područja nadležnosti je stvar sudske organizacije. Način na koji visoke strane ugovornice organiziraju svoje sudske sisteme i jurisdikciju svojih sudova potpada pod slobodno polje procjene država. Ako jedan sud koji ima jurisdikciju za presuđivanje predmeta usvoji odluku koja se razlikuje od one koju je donio sud koji nema jurisdikciju, bilo bi nepravilno, prema tvrdnji Vlade, da zaključi da bi odluka ovog posljednjeg trebala prevagnuti.

48. Konačno, Vlada smatra da je ovaj predmet jedinstven i da se razlikuje od ostalih predmeta koji se odnose na pitanja proturječnosti sudske prakse koje je Sud ispitivao u prošlosti i da, prema tome, ne postoji primjenjivi precedent. Ona je dodala da nepovoljna sudska odluka ne znači da postoji pravna nesigurnosti u pogledu primjene zakona.

C. Ocjena Suda

1. Opći principi

49. Sud na početku ponavlja da on nema zadatak da zamjenjuje domaće sudove. Prvenstveno je na domaćim vlastima, naročito sudovima, da rješavaju probleme tumačenja domaćeg zakonodavstva (vidi, *Brualla Gómez de la Torre protiv Španije*, od 19. decembra 1997, stav 31, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VIII; *Waite i Kennedy protiv Njemačke* [VV], broj 26083/94, stav 54, ECHR 1999-I; i *Saez Maeso protiv Španije*, broj 77837/01, stav 22, od 9. novembra 2004). Njegova uloga je da provjeri da li su dejstva takvog tumačenja kompatibilna sa Konvencijom (vidi,

Kuchoglu protiv Bugarske, broj 48191/99, stav 50, od 10. maja 2007, i *Işyar protiv Bugarske*, broj 391/03, stav 48, od 20. novembra 2008).

50. Imajući u vidu navedeno, osim u slučaju očigledne proizvoljnosti, uloga Suda nije da preispituje tumačenje domaćeg zakonodavstva od strane domaćih sudova (vidi, na primjer, *Adamsons protiv Latvije*, broj 3669/03, stav 118, od 24. juna 2008). Isto tako, u vezi sa tim pitanjem, Sud, u principu, nema funkciju da upoređuje različite odluke domaćih sudova, čak ni one koje su donesene u očigledno sličnim postupcima; on mora poštivati neovisnosti tih sudova (vidi, *Engel i ostali protiv Nizozemske*, od 8. juna 1976, stav 103, Serija A broj 22; *Gregório de Andrade protiv Portugala*, broj 41537/02, stav 36, od 14. novembra 2006; i *Adamsons*, citirana gore, stav 118).

51. Sud je već priznao da je mogućnost proturječnih sudskih odluka karakteristika svojstvena bilo kojem sudskom sistemu koji je zasnovan na mreži prvostepenih i žalbenih sudova koji imaju vlast na području svoje teritorijalne jurisdikcije. Takve nepodudarnosti se mogu pojavljivati u okviru samog suda. To se, po sebi, ne može smatrati suprotnim Konvenciji (vidi, *Santos Pinto v. Portugal*, no. 39005/04, stav 41, od 20. maja 2008. godine).

52. Od Suda je u više navrata traženo da ispita predmete koji se odnose na proturječne odluke (vidi, *inter alia*, *Zielinski i Pradal i Gonzalez i ostali protiv Francuske* [VV], br. 24846/94 i 34165/96 do 34173/96, ECHR 1999-VII; *Padurararu protiv Rumunije*, broj 63252/00, ECHR 2005-XII (izvodi); *Beian protiv Rumunije (broj 1)*, broj 30658/05, ECHR 2007-XIII (izvod); i *Iordan Iordanov i ostali protiv Bugarske*, broj 23530/02, od 2. jula 2009) te je Sud tako imao mogućnost da se izjasni o pitanju pod kojim uvjetima proturječne odluke domaćih vrhovnih sudova krše zahtjev u vezi sa pravičnim suđenjem iz člana 6. stav 1. Konvencije (vidi, *Perez Arias protiv Španije*, broj 32978/03, stav 25, od 28. juna 2007; *Beian (broj 1)*, citirana gore, st. 34-40; *Ştefan i Ştef protiv Rumunije*, br. 24428/03 i 26977/03, st. 33-36, od 27. januara 2009; *Iordan Iordanov i ostali*, citirana gore, st. 48-49; i *Schwarzkopf i Taussik protiv Češke Republike* (odluka), broj 42162/02, od 2. decembra 2008).

53. Sud je pri tome objasnio kriterije kojima se rukovodio pri svojoj ocjeni, a koji se sastoje od utvrđivanja pitanja da li postoje “duboke i dugoročne razlike” u sudskoj praksi vrhovnog suda, da li domaće zakonodavstvo predviđa mehanizme za prevazilaženje tih nedosljednosti, da li se ti mehanizmi primjenjuju i koja su, ako je potrebno, dejstva njihove primjene (vidi, *Iordan Iordanov i ostali*, citirana gore, st. 49-50).

54. Od Suda se također tražilo da donese presudu o proturječnim odlukama koje mogu biti donesene u okviru istog apelacionog suda (vidi, *Tudor Tudor protiv Rumunije*, broj 21911/03, od 24. marta 2009) ili različitih okružnih sudova koji donose odluku na posljednjoj instanci (vidi, *Ştefăniţă i ostali protiv Rumunije*, broj 38155/02, od 2. novembra 2010.

godine). Pored “duboke i dugoročne” prirode nedosljednosti o kojoj je riječ, smatra se da i pravna nesigurnost koja je rezultat nedosljednosti u praksi sudova i nedostatak mehanizama za rješavanje proturječnih odluka krše pravo na pravično suđenje (vidi, *Tudor Tudor*, citirana gore, st. 30-32, i *Ştefănică i ostali*, citirana gore, st. 37-38).

55. U tom pogledu, Sud je istakao više puta značaj uspostavljanja mehanizama kojima bi se osigurala dosljednost sudske prakse i uniformnost jurisprudencije sudova (vidi, *Schwarzkopf i Taussik*, citirana gore). Sud je isto tako izjavio da je odgovornost država da organiziraju svoje pravne sisteme na takav način da se izbjegne usvajanje proturječnih presuda (vidi, *Vrioni i ostali protiv Albanije*, broj 2141/03, stav 58, od 24. marta 2009; *Mullai i ostali protiv Albanije*, broj 9074/07, stav 86, od 23. marta 2010; i *Brezovec protiv Hrvatske*, broj 13488/07, stav 66, od 29. marta 2011).

56. Njegova ocjena okolnosti koje su mu dostavljene radi ispitivanja je uvijek bila zasnovana na principu pravne sigurnosti, koji je implicitan u svim članovima Konvencije i predstavlja jedan od fundamentalnih aspekata vladavine zakona (vidi, *inter alia*, *Beian (broj 1)*, citirana gore, stav 39; *Iordan Iordanov i ostali*, citirana gore, stav 47; i *Ştefănică i ostali*, citirana gore, stav 31). Naravno, nesigurnost – bilo da je pravna, administrativna ili da proizilazi iz praksi koje primjenjuju vlasti – je faktor koji mora biti uzet u razmatranje kada se ispituje postupanje države (vidi, *Păduraru*, citirana gore, stav 92; *Beian (broj 1)*, citirana gore, stav 33; i *Ştefănică i ostali*, citirana gore, stav 32).

57. U tom pogledu, Sud također ponavlja da se pravo na pravično suđenje mora tumačiti u svjetlu Preambule Konvencije u kojoj se izjavljuje da je vladavina zakona dio zajedničkog nasljeđa država ugovornica. Jedan od fundamentalnih aspekata vladavine zakona je sada princip pravne sigurnosti (vidi, *Brumărescu protiv Rumunije* [VV], broj 28342/95, stav 61, ECHR 1999-VII), koji garantira, *inter alia*, izvjesnu stabilnost pravnih situacija i doprinosi povjerenju javnosti u sudove (vidi, *mutatis mutandis*, *Ştefănică i ostali*, citirana gore, stav 38). S druge strane, dugotrajnost postojanja proturječnih sudskih odluka može stvoriti stanje pravne nesigurnosti koje je po prirodi takvo da smanjuje povjerenje javnosti u pravosudni sistem, dok je takvo povjerenje jasno jedna od osnovnih komponenti države zasnovane na vladavini zakona (vidi, *Paduraru*, citirana gore, stav 98; *Vinčić i ostali protiv Srbije*, br. 44698/06 i ostali, stav 56, od 1. decembra 2009. godine; i *Ştefănică i ostali*, citirana gore, stav 38).

58. Međutim, Sud ističe da uvjeti pravne sigurnosti i zaštita legitimnog povjerenja javnosti ne dodjeljuju stečeno pravo na dosljednost sudske prakse (vidi, *Unédic protiv Francuske*, broj 20153/04, stav 74, od 18. decembra 2008). Razvoj sudske prakse nije po sebi suprotan ispravnom administriranju pravde budući da bi neodržavanje dinamičnog i evolutivnog stajališta stvorilo rizik od sprečavanja reforme ili poboljšanja (vidi,

Atanasovski protiv "Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije", broj 36815/03, stav 38, od 14. januara 2010).

2. Primjena tih principa na ovaj predmet

(a) Preliminarne naznake

59. Sud na početku zapaža da se ovaj predmet razlikuje od onih koje je imao imao priliku da ispituje u prošlosti po tome što pitanje koje se ovdje postavlja nisu proturječne odluke u sudskoj praksi sudova konačne instance u okviru iste grane sudskog sistema, nego navedena nepodudarnost između presuda dva hijerarhijski nepovezana, različita i neovisna tipa suda.

60. Imajući to u vidu, Sud smatra da, budući da su formulirani u kontekstu koji se suštinski razlikuje od ovog predmeta, kriteriji i principi razrađeni u navedenoj sudskoj praksi ne mogu kao takvi biti preneseni na ovaj predmet, koji, iako se odnosi na tip žalbe koji je Sud već imao priliku da presuđuje, ipak pokreće novo pravno pitanje. Međutim, Sud se njima može rukovoditi pri svojoj ocjeni okolnosti ovog predmeta. Prema tome, Sud će prvo razmotriti da li postoje proturječne sudske odluke u ovom predmetu; ako postoje, on će onda ispitati da li su, u svjetlu posebnih okolnosti, te proturječne odluke dovele do kršenja člana 6. stav 1. Konvencije.

(b) Da li su postojale proturječne odluke?

61. Sud ponavlja da se razlika u postupanju u dva spora ne može smatrati proturječnošću sudske prakse kada je to opravdano razlikom u predmetnim faktičnim situacijama (vidi, *Erol Uçar protiv Turske* (odluka), broj 12960/05, od 29. septembra 2009). Iz dokaza predloženih Sudu u ovom premetu proizilazi da se razlika na koju se žale podnosioci predstavke ne zasniva na faktičnim situacijama koje su ispitali različiti domaći sudovi, koje su identične, nego na primjeni materijalnog prava i *res judicata* koja iz toga rezultira.

62. U tom pogledu, Sud ističe da su stranke dostavile nekoliko odluka domaćih sudova koje se odnose na porodice vojnih lica koja su poginula u istoj avionskoj nesreći kao i sin podnosilaca predstavke. Nakon čitanja tih odluka, Sud prvo ističe da predmetna vojna lica potpadaju pod dvije kategorije: ona čija je misija bila da se bore protiv terorizma i posada aviona (vidi, st. 17. i 25-26 gore).

63. Sud dalje ističe da se različiti predmeti pred redovnim upravnim sudovima, na koje se podnosioci predstavke pozivaju u svojim navodima, odnose na žalbe porodica žrtava predmetne nesreće protiv odluke turskog penzionog fonda koji je odbacio, *inter alia*, njihove zahtjeve za penziju na osnovu Zakona broj 3713.

64. Konačno, Sud zapaža da iz spisa proizilazi da su redovni upravni sudovi ispitali u meritumu četrnaest predmeta koje su dostavile porodice žrtava, koji su uspostavili uzročno-posljedičnu vezu između avionske nesreće i borbe protiv terorizma – uvjet *sine qua non* za ostvarivanje prava predviđenih članom 21. Zakona broj 3713 – bez pravljenja ikakve razlike u pogledu tipa dužnosti koje su obavljala preminula vojna lica (vidi, st. 25-26 gore).

65. Redovni upravni sudovi su se tako izjasnili u korist podnosioca zahtjeva; njihovo tumačenje uvjeta primjene Zakona broj 3713 se razlikovalo od tumačenja Vrhovnog vojnog upravnog suda koji, u predmetu podnosioca predstavke, nije našao uzročno-posljedičnu vezu te je odbio njihov zahtjev za poništenje odluke penzionog fonda (vidi, stav 16. gore).

66. Ta razlika u tumačenju je rezultirala različitim pravnim postupanjem dva tipa sudova u sporovima koji su u osnovi slični. Prema tome, redovni upravni sudovi (Upravni sud u Ankari i Vrhovni upravni sud) i Vrhovni vojni upravni sud su došli do dijametralno suprotnih zaključaka. Pored toga, Vlada je prihvatila postojanje tih različitih tumačenja (vidi, stav 47. gore). Ovdje je potrebno naznačiti da se razlike po kojima se njihov predmet razlikuje od predmeta koje su ispitali redovni upravni sudovi ne spominju u odluci koja se odnosi na predmet podnosioca predstavke koju je donio Vrhovni vojni upravni sud (vidi, stav 16. gore).

67. Iz toga jasno proizilazi da se Sud suočava sa veoma rijetkim predmetom u kojem domaći sudovi različito tumače okolnosti i posljedice istog događaja – avionske nesreće. Imajući u vidu navedeno, potrebno je podsjetiti da sam zaključak o nedosljednosti sudske prakse nije dovoljan da bi se konstatovalo kršenje člana 6. Konvencije. Sud mora odmjeriti uticaj proturječne sudske prakse u pogledu principa pravičnog suđenja, a naročito, principa pravne sigurnosti.

(c) Da li su proturječne odluke dovele do kršenja člana 6. stav 1. Evropske Konvencije?

68. Sud prije svega zapaža da je pitanje proturječnih odluka u okolnostima ovog predmeta povezano sa samom organizacionom strukturom turskog sudskog sistema u kojem redovni upravni sudovi, sa općom jurisprudencijom, koegzistiraju paralelno sa vojnim upravnim sudom, sa specijalnom jurisprudencijom (vidi st. 20-21 i stav 45. gore). Međutim, to je samo jedan primjer među drugim primjerima raznolikosti pravnih sistema koji postoje u Evropi, te Sud nema zadatak da ih standardizira (vidi, *mutatis mutandis*, *Taxquet protiv Belgije* [VV], broj 926/05, stav 83, od 16. novembra 2010).

69. Osim toga, u predmetima koji se odnose na pojedinačne predstavke, Sud nema zadatak da preispituje relevantno zakonodavstvo ili osporenu praksu *in abstracto*. Umjesto toga, on se mora ograničiti, što je moguće

više, a da ne gubi iz vida generalni kontekst, na ispitivanje pitanja koja se pokreću pred njim (vidi, *inter alia*, *N.C. protiv Italije* [VV], broj 24952/94, stav 56, ECHR 2002–X, i *Taxquet*, citirana gore, stav 83).

70. Prema tome, zadatak Suda u ovom predmetu nije da preispituje *in abstracto* kompatibilnost turskog sudskog sistema, koji ima različite tipove upravnog suda, sa Konvencijom, nego da odredi, *in concreto*, dejstvo rezultirajuće proturječne sudske prakse na pravo na pravično suđenje obuhvaćeno članom 6. stav 1. Konvencije (vidi, na primjer i *mutatis mutandis*, *Padovani protiv Italije*, od 26. februara 1993. godine, stav 24, Serija A broj 257-B).

71. Sud prije svega zapaža da su osporene proturječne sudske odluke koje se odnose na tumačenje člana 21. Zakona broj 3813 rezultat istovremenog djelovanja redovnih upravnih sudova i Vrhovnog vojnog upravnog suda u predmetima koji u osnovi pokreću isto pitanje (vidi, st. 62-66. gore). To ukazuje na sukob nadležnosti između dva tipa suda koji imaju zadatak da donesu presudu na paralelan način o istom pravnom pitanju.

72. Prema tome, Sud se slaže da zaključkom Vijeća da je izvor proturječnih odluka na koje se podnosioci predstavke žale u činjenici da ti sudovi nisu poštivali granice svoje nadležnosti (vidi, presuda Vijeća, stav 57).

73. Imajući to u vidu, u svjetlu argumenata Vlade da nema nikakve sumnje da Vrhovni vojni upravni sud ima nadležnost u ovom predmetu (vidi, stav 45. gore), Sud ističe da je Sud za rješavanje sukoba nadležnosti – uspostavljen, *inter alia*, da rješava sukob nadležnosti između redovnih, upravnih i vojnih sudova (vidi, st. 22. i 24. gore) – imao priliku da odlučuje o pitanju područja jurisdikcije redovnih upravnih sudova i Vrhovnog vojnog upravnog suda.

74. Pri tome, on je odlučio da Vrhovni vojni upravni sud ima nadležnost da odlučuje o predmetima koji se odnose na vojne penzije ili dodatke (vidi, st. 31-32 gore). Naravno, kada je 4. vijeće Upravnog suda u Ankari izjavilo da je tužba koju su podnijeli podnosioci predstavke izvan njegove jurisdikcije i da je Vrhovni vojni upravni sud (vidi, stav 14. gore) nadležan da to rješava, on se pozvao na presudu Suda za rješavanje sukoba nadležnosti od 14. maja 2001. godine (vidi, stav 31. gore).

75. Vijeće je smatralo u tom pogledu da je djelovanje Suda za rješavanje sukoba nadležnosti pomoglo pri rješavanju nepodudarnosti između stava redovnih upravnih sudova i vojnog upravnog suda u pogledu njihovih područja nadležnosti, okončavajući u principu djelovanje redovnih upravnih sudova u području koja potpada pod jurisdikciju vojnog upravnog suda (vidi, presuda Vijeća, st. 57-58).

76. Međutim, Veliko vijeće ne dijeli te zaključke. Imajući u vidu dokaze koje su predočile stranke, ono zapaža da su, uprkos djelovanju Suda za rješavanje sukoba nadležnosti i njegovoj odluci da Vrhovni vojni upravni sud ima nadležnost da odlučuje o tipu predmeta kao što je ovaj, redovni

upravni sudovi nastavili da primaju predmete koji su slični predmetu podnosilaca predstavke i da odlučuju u meritumu (vidi, st. 25-27 gore).

77. Prema objašnjenjima koje je Vlada predložila na raspravi pred Velikim vijećem, dok su “principijelne odluke” Suda za rješavanje sukoba nadležnosti, koje se odnose na jurisdikciju, obavezujuće, njegove ostale presude imaju jednostavno vrijednost i autoritet precedenata kojima se rukovode domaći sudovi pri vijećanju. Odluka je “principijelna” kada takva naznaka u njoj postoji.

78. U ovom predmetu, Sud ističe da presude Suda za rješavanje sukoba nadležnosti, na koje se poziva Vlada (vidi, st. 44-45 gore) u prilog nadležnosti Vrhovnog vojnog upravnog suda, nisu principijelne odluke i da se one nisu nametnule, svojom moći ubjeđivanja, redovnim upravnim sudovima, koji su nastavili da ispituju - i da prihvataju – zahtjeve koji su slični zahtjevu podnosilaca predstavke (vidi, st. 25-27 gore).

79. Imajući u vidu navedeno i bez obzira na važnost koju su redovni upravni sudovi željeli pridavati presudama Suda za rješavanje sukoba nadležnosti, Sud ističe da uloga Suda za rješavanje sukoba nadležnosti u svakom slučaju nije da rješava proturječnost sudske prakse. Premda on nema ovlast da rješava proturječnost presuda različitih sudova, on to može raditi samo u izuzetnoj situaciji u kojoj su presude toliko proturječne da bi njihovo izvršenje rezultiralo uskraćivanjem pravde za određenu stranku (vidi, st. 24. i 30. gore), što nije slučaj u ovom predmetu. Njegovo djelovanje, prema tome, ne utiče na žalbeni navod koji su podnosioci predstavke predložili Sudu.

80. Sud ističe da je već naznačio da onda kada se identificira nedosljednost sudske prakse, ona se u principu mora riješiti uspostavljanjem tumačenja koje se mora slijediti i harmoniziranjem sudske prakse putem mehanizama sa prerogativima koji omogućavaju da se to uradi (vidi, *inter alia*, *Beian (broj 1)*, citirana gore, st. 37. i 39). Međutim, potrebno je naznačiti da su ti principi određeni u predmetima u kojima su se proturječnosti tumačenja, koje je Sud morao ispitati, pojavila u istoj grani sudskog sistema, u vezi sa pravnim odredbama u pogledu kojih Vrhovni sud može vršiti svoje ovlasti unificiranja (vidi, stav 59. gore – vidi, također, *inter alia*, *Beian (broj 1)*, citirana gore, stav 37, i *Schwarzkopf i Taussik*, citirana gore).

81. Dok takvi razlozi prevladavaju tamo gdje se proturječne odluke pojavljuju u okviru hijerarhijske sudske strukture, oni se ne mogu prenijeti na ovaj predmet. Sud smatra da u domaćem pravnom kontekstu koji je okarakteriziran, kao što je to u ovom predmetu, postojanjem nekoliko vrhovnih sudova koji ne podliježu nijednoj zajedničkoj sudskoj hijerarhiji, on ne može zahtijevati implementaciju mehanizma vertikalne kontrole pristupa kojeg su ti sudovi izabrali. Postaviti takav zahtjev bi prevazilazilo zahtjeve pravičnog suđenja iz člana 6. stav 1. Konvencije.

82. Štaviše, Sud ističe da nedostatak zajedničke regulatorne vlasti koju bi dijelili vrhovni sudovi – u ovom predmetu Vrhovni upravni sud i Vrhovni vojni upravni sud – koja bi mogla odrediti tumačenje koje bi ti sudovi trebali slijediti, nije specifičnost turskog sudskog sistema. Brojne evropske države čiji sudski sistemi imaju dva ili više vrhovnih sudova nemaju takvu ovlast (vidi, stav 34. gore). Međutim, ne može se smatrati da to po sebi predstavlja kršenje Konvencije.

83. Sud dalje smatra da je u sudskom sistemu kao što je turski, sa nekoliko različitih grana sudova, i u kojem nekoliko vrhovnih sudova egzistiraju na paralelan način, a od kojih se zahtijeva da tumače zakon u isto vrijeme i paralelno, postizanje dosljednosti jurisprudencije može potrajati, pa se periodi proturječne sudske prakse mogu tolerirati, a da se pravna sigurnost ne dovodi u pitanje.

84. Budući da sudska praksa nije nepromjenjiva, nego je, naprotiv, u suštini evolutivna, Sud ističe da se ne može smatrati da princip dobrog administriranja pravde nameće striktan zahtjev dosljednosti sudske prakse (vidi, *Unédic*, citirana gore, stav 73, i *Atanasovski*, citirana gore, stav 38). Međutim, dužnost Suda je da osigura da taj princip bude ispoštovan kada on smatra da pravičnost postupka ili vladavina zakona iziskuje od njega da intervenira kako bi okončao nesigurnost koju su stvorile proturječne presude koje su donijeli različiti sudovi o jednom i istom pitanju. Cilj pravne sigurnosti kojem on teži ipak se mora slijediti uz dužno poštovanje autonomije donošenja odluka i neovisnosti domaćih sudova u skladu sa principom supsidijarnosti koji je osnov sistema Konvencije.

85. U tom pogledu, Sud ponavlja da je tumačenje svojstveno vršenju sudske funkcije. Međutim, koliko god neka pravna odredba može biti jasno koncipirana, neizostavno postoji element sudskog tumačenja (vidi, *inter alia*, *Başkaya i Okçuoğlu protiv Turske* [VV], br. 23536/94 i 24408/94, stav 39, ECHR 1999-IV). Određivanje norme koju je potrebno primijeniti i uvjeta primjene je dio individualiziranog pristupa pravu.

86. To znači da dva suda, svaki sa sopstvenim područjem nadležnosti, ispitujući različite predmete mogu doći do različitih, ali racionalnih i obrazloženih zaključaka u pogledu istog pravnog pitanja koje je pokrenuto sličnim činjeničnim okolnostima. Mora se prihvatiti da su različitosti stajališta koje se pojavljuju između sudova jednostavno neizbježan ishod procesa tumačenja pravnih odredbi i njihovog adaptiranja na materijalne situacije na koje one moraju odgovoriti.

87. Te razlike se mogu tolerirati kada ih domaći pravni sistem može prilagoditi. U ovom predmetu, Sud smatra da su vrhovni sudovi - Vrhovni upravni sud i Vrhovni vojni upravni sud – imali mogućnost rješavanja samih proturječnosti, bilo da su odlučili zauzeti isti stav, bilo da su poštovali granice sopstvenog područja nadležnosti i uzdržali se od interveniranja u istom pravnom području.

88. Kao što nije zadatak Suda da djeluje kao sud treće ili četvrte instance i da preispituje izbor domaćih sudova u vezi sa tumačenjem pravnih odredbi i nedosljednostima koje iz toga mogu proizaći, on ističe da njegova uloga nije ni da intervenira kada jednostavno postoje proturječne sudske odluke.

89. Prema Sudu, kada ne postoje dokazi o proizvoljnosti, ispitivanje postojanja i uticaja takvih proturječnih odluka ne znači da Sud ispituje mogućnost koju su domaći sudovi izabrali (vidi, *Vinčić i ostali*, citirana gore, stav 56; *Işık protiv Turske* (odluka), broj 35224/05, od 16. juna 2009; i *Ivanov i Dimitrov protiv "Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije"*, broj 46881/06, stav 32, od 21. oktobra 2010). Kao što je navedeno gore (vidi, stav 50), njegova uloga u pogledu člana 6. stav 1. Konvencije je ograničena na predmete u kojima je osporena odluka očigledno proizvoljna.

90. Prema tome, čak i ako je tumačenje Vrhovnog vojnog upravnog suda člana 21. Zakona broj 3713 nepovoljno po podnosioca predstavke, to tumačenje, koliko god se njima učinilo nepravednim u usporedbi sa rješenjem koje su usvojili redovni upravni sudovi, ne predstavlja po sebi kršenje člana 6. Konvencije.

91. Također je potrebno istaći - u svjetlu zaključka Suda za rješavanje sukoba nadležnosti (vidi, st. 31-32 gore) da je Vrhovni vojni upravni sud organ koji je nadležan da ispituje tip spora o kojem je ovdje riječ – da, u okolnostima ovog predmeta, odluka 4. vijeća Upravnog suda u Ankari, prema kojoj on nema nadležnost u predmetu podnosilaca predstavke, nije uopšte proizvoljna.

92. Podnosioci predstavke ne mogu tvrditi ni da im je bila uskraćena pravda kao rezultat ispitivanja njihovog spora od strane Vrhovnog vojnog upravnog suda ili zaključka do kojeg je on došao. Odluka koju je usvojio Vrhovni vojni upravni sud u predmetu podnosilaca predstavke potpada pod opseg njegove nadležnosti, te ne postoji ništa u tome što bi po sebi opravdalo intervenciju Suda.

93. Potrebno je istaći da su presude, koje se odnose na podnosioca predstavke, činjenično i pravno propisno obrazložene (vidi, st. 16. i 19. gore) i da se ne može reći da je tumačenje činjenica, od strane Vrhovnog vojnog upravnog suda, koje su dostavljene radi ispitivanja, bilo proizvoljno, nerazumno ili da je uticalo na pravičnost postupka, nego je jednostavno stvar primjene domaćeg prava.

94. Imajući u vidu navedeno, Sud ponovo ističe da on mora izbjegavati bilo koje neopravdano miješanje u vršenje pravosudnih funkcija država ili u organizaciju njihovih sudskih sistema. Odgovornost za dosljednost njihovih odluka počiva prije svega na domaćim sudovima, a djelovanje Suda bi trebalo ostati izuzetak.

95. U ovom predmetu, Sud smatra da okolnosti ne iziskuju takvo djelovanje i da njegova uloga nije da traži rješenje za osporenu proturječnost sudske prakse *vis-à-vis* člana 6. stav 1. Konvencije. U svakom slučaju, individualna žalba Sudu se ne može koristiti kao sredstvo za

razmatranje ili eliminiranje proturječnosti sudske prakse, koja se može pojaviti u domaćem pravu, ili mehanizam za preispitiavnje čiji je cilj harmoniziranje nedosljednosti u odlukama različitih domaćih sudova.

96. Prema tome, Sud zaključuje da član 6. stav 1. Konvencije nije prekršen.

IZ TIH RAZLOGA, SUD

odlučuje, sa deset glasova prema sedam glasova, da član 6. stav 1. Konvencije nije prekršen.

Sastavljena na engleskom i francuskom jeziku, te saopćena na javnoj raspravi u Palati ljudskih prava u Strasbourgu 20. oktobra 2011.

Michael O'Boyle
Zamjenik sekretara

Nicolas Bratza
Predjednik

U skladu sa članom 45. stav 2. Konvencije i pravilom 74. stav 2. Pravila Suda, izdvojeno mišljenje sudija Bratzae, Casadevall, Vajić, Spielmann, Rozakisa, Kovlera i Mijović se nalazi u prilogu ove presude.

N.B.
M.O.B.

© Vijeće Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2012.

Službeni jezici Evropskog suda za ljudska prava su engleski i francuski. Ovaj prevod je realiziran zahvaljujući pomoći Fonda povjerenja Vijeća Evrope (www.coe.int/humanrightstrustfund). On ne obavezuje Sud, niti Sud preuzima bilo kakvu odgovornost za njegov kvalitet. On može biti preuzet sa baze podataka sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, HUDOC, (<http://hudoc.echr.coe.int>) ili bilo koje druge baze podataka kojoj ga je Sud proslijedio. On može biti reproduciran u nekomercijalne svrhe pod uvjetom da puni naziv predmeta bude citiran, zajedno sa navedenom naznakom o autorskim pravima i pozivanjem na Fond povjerenja za ljudska prava. Poziva se bilo koja osoba koja želi da se služi ovim prevodom, u potpunosti ili djelomično, u komercijalne svrhe da kontaktira publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.